

- Grodal, Torben (1994): 'Kognitiv medieanalyse.' In: *Mediekultur*, nr. 22.
- Grodal, Torben (1997): *Moving Pictures*. Oxford: Oxford University Press.
- Hall, Stuart (1980): 'Encoding-Decoding'. In Hall (ed. 1980): *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson
- Hjarvard, Stig & Henrik Søndergaard (1988): *Nærsyn på fjernsyn*. København: C.A. Reitzel.
- Hjarvard, Stig (1994): 'Indledning'. In: *Mediekultur*, nr. 22.
- Hjarvard, Stig (1995): *Internationale TV-nyheder*. København: Akademisk forlag.
- Hjarvard, Stig (1999): *TV-nyheder i konkurrence*. København: Samtidskitteratur.
- Hjort, Anne (1984): *Når kvinder ser tv om medieforskning og reception*. Københavns Universitet: Skrifter fra Institut for Litteraturvidenskab.
- Jensen, Thorkil B. og Jens Pedersen (1973): *Billedmedier*. København: Gyldendal.
- Jensen, Poul (1970): *Presse, penge & politik. 1839-48*. København: C.E. Gad.
- Jørgensen, John Chr. (1994): *Det Danske anmelderis historie*. Viborg: Fisker & Schou.
- Jerslev, Anne (1989): 'Rejsen til det mørke kontinent. Om *Blue Velvet*'. In: *K&K*, nr. 78.
- Kjørup, Søren (1975): *Filmsemiologi*. København: Berlingske.
- Kjørup, Søren (1994): 'Semiotik og retorik.' In: *Mediekultur*, nr. 22.
- Krohn, Esben (1991): 'Gravrøsten. En refleksion over The Element of Crime. In *Sekvens 91*.
- Larsen, Peter (1974): 'Analyse af TV-avisen.' In: Andersen, Michael Bruun & Poulsen, Jørgen (red) (1974): *Mediesociologi*. København: Rhodos.
- Larsen, Peter (1974a): 'McCloud som ideologisk og industrielt produkt.' In: Andersen, Michael Bruun & Poulsen, Jørgen (red) (1974): *Mediesociologi*. København: Rhodos.
- Lauridsen, Palle Schantz (1984): *Christian Metz' filmsemiologi*. Københavns Universitet. Sekvens Særrække.
- Lauridsen, Palle Schantz (1990): *Barthes og filmen*. Københavns Universitet. Sekvens Særrække.
- Merton, Robert K. (1957): *Social Theory and Social Structure*. New York.
- Meyrowitz, Joshua (1985): *No Sense of Place*. New York: Oxford University Press.
- Morley, David (1980): *The Nationwide Audience*. London: BFI.
- Mortensen, Frands (1972): *Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen*. Grenå: GMT.
- Mortensen, Frands, m.fl. (1977): *Ikke et ord om trykingsfrihed*. Århus: Modtryk.
- Mortensen, Frands, m.fl. (1990): *Mediehåndbogen*. København: Gyldendal
- Møller, Hanne, m.fl. (1972): *Udsigten fra det kvindelige Univers. En analyse af Eva*. København: Røde Hane.
- Olivarius, m.fl. (red) (1976): *Massekommunikation introduktion til et undervisningsområde*. København: Dansk lærerforening.
- Pedersen, Vibeke (1995): *Kvinden som ikon*. København: Borgen.
- Pittelkow, Ralf (1985): 'Seernes tv-avis' In: Ralf Pittelkow (red): *Analysen af TV*. København: Medusa.
- Pittelkow, Ralf & Else Fabricius Jensen (1986): *Det ukendte publikum*. København: C.A. Reitzel.
- Poulsen, Jørgen (1996): *Dagbladsprojektet 1-6*. RUC: Kommunikationsuddannelsen.
- Poulsen, Jørgen: *Måske læserne 1-4*. RUC: Journalistik
- Povlsen, Karen Klitgaard (1999): *Beverly Hills 90210 soaps ironi og danske unge*. Århus: Forlaget Klim.
- Prehn, Ole (1981): 'TV-avisen som underholdningsserie.' In: Mortensen, m.fl.: *Underholdning i TV*. København: Arnold Busck.
- Seeberg Friis, m.fl. (red) (1976): *TV-analyse. Teori og metode til medieundervisning og kritik*. København: Dansk lærerforening.
- Schrøder, Kim (1988): 'Oplevelsens kvalitet.' In: *Mediekultur*, nr. 7.
- Søndergaard, Henrik (1994): *DR i tv-konkurrencens tidsalder*. København: Samfundslitteratur.
- Thompson, John B. (1988): *The Media and Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, Kristin (1988): *Breaking the Glass Armor*. Princeton: Princeton University Press.
- Thomsen, Niels (1965): *Partipressen*. København: Institut for Presseforskning og samtidshistorie. KU.
- Thomsen, Niels (1972): *Dagbladskonkurrencen 1870-1970 1-2*.
- Troelsen, Anders (red) (1980): *Levende billeder af Danmark*. København: Medusa.
- Toft, Jens (1985): *Filmsprog, subjekt og samfund*. Københavns Universitet: Sekvens Særrække.
- Tufte, Birgitte (1995): *Skole og medier*. København: Akademisk forlag.
- Øravad Andersen, Lissie, m.fl. (1973): *Tegneserier. En ekspansions historie*. Grenå: GMT.

Ib Bondebjerg er professor ved Institut for Film- og medievidenskab, Københavns Universitet

Ny dansk filmforskning: En oversigt

Af Peter Schepelern

I denne artikel giver Peter Schepelern en oversigt over dansk filmforskning. Artiklen omtaler de forskellige forskningsmiljøer, opridser de teoretiske hovedtendenser og nævner de analytiske og historiske bidrag, som dansk filmforskning har leveret i de seneste ti år. Artiklen kan således læses som en kommenteret bibliografi til ny dansk filmforskning.

Traditioner

Filmforskningens traditioner i Danmark er forholdsvis spinkle. Hvis vi tager det i *fast motion* kan man notere, at de ca. begynder med Urban Gads *Filmen. Dens Midler og Maal* (1919), en statelig udgivelse på Gyldendal, men mest en oversigt over filmproduktionens praktiske omstændigheder. I 1936 kom to unge filmfreaks, Theodor Christensen og Karl Roos, med deres svært tilgængelige bog *Film*. Det var Danmarkshistoriens første akademisk prægede forsøg på en sondering af filmen, og selv om magistrene Bjørn Rasmussen og I.C. Lauritzen i 50'erne kom med gode populærintroduktioner, var min egen magisterafhandling, *Den fortællende film* fra 1972 (magisterafhandling), faktisk kun den anden filmvidenskabelige bog i kongeriget. Men da var film jo også omsider blevet etableret som akademisk disciplin (1967). Fagets tidlige hovedkræfter, amanuenserne Marguerite Engberg, Bjørn Rasmussen og Martin Drouzy præsenterede i deres egen produktion tre karakteristiske tilgange til filmforskningen. Bjørn Rasmussen personificerede begrebet filmmagister, selv om han ikke var magister i film, men i nordisk litteratur. Han var den eneste forbindelse mellem filmen og det akademiske, som offentligheden dengang havde fantasi til at forestille sig. Rasmussen, der røg store cigarer, var den pertentlige registrator og leksikograf, som utrætteligt jagtede alle svarene på filmens Hvem? og Hvad? og Hvor? (*Filmens Hvem Hvad Hvor* I-V, 1968-70). Marguerite Engberg stod som den rationelle udforsker af historiske forhold i en specifik epoke (med *Dansk Stumfilm* I-II, 1977 som hovedværket). Marguerites kup var tydingen af de mystiske tal på stumfilmstrimlerne. Hun fandt frem til en gammel dame, der havde arbejdet i la-

boratorierne dengang og kunne knække koderne. Martin Drouzy var den visionære fortolker; han lod sig rive med – og rev os andre med. Men da Drouzy mente at kunne udtale sig om Dreyers mors »ulmende erotiske drifter« på to svenske sommernætter i henholdsvis 1888 og i 1890 (*Carl Th. Dreyer født Nilsson* I-II, 1982), følte man nok, at han overskred sin videnskabelige kompetence.

Sådan begyndte det altså. Her stod den danske filmforskings vugge. Siden er det blevet et mere omfattende, men ikke mere broget felt. Skal man danne sig et overblik over filmforskningens situation her en menneskealder senere, må man orientere sig i en række forskellige forskningsmiljøer.

Forskningsmiljøer

Der er den officielle *akademiske forskning* med universiteterne som udgangspunkt. København har det største antal forskerstillinger, men filmvidenskaben bedrives også fra ofte mere medievidenskabelige tilgange i Århus, Odense, Aalborg og Roskilde. Hertil kommer også den akademiske filmforskning, der lejlighedsvis finder sted ved andre institutter, bl.a. ved Nordisk, ved Litteraturvidenskab, ved Kunsthistorie og ved Historie. Film- (og medie) tidsskrifter med tilknytning til de akademiske miljøer er Københavns *Sekvens* og Århus' hovedsagelig engelsksprogede *p.o.v.*

Der er forskning, som foregår i *arkiver*, først og fremmest Det Danske Filminstitut/Museum & Cinematek. Museet og arkivet er selvsagt helt centrale for den akademiske forskning, men Museet har også i de senere år selv engageret sig mere direkte i forskning, bl.a. opbygges der nu en stor database over hele den danske film (under ledelse af Thomas C. Christensen og Ebbe Villadsen), delvis

i forlængelse af årbogen *Filmsæsonen*, der registrerede det komplette udbud af film i danske biograf og på dansk tv 1979-97; der er oprettet en ph.d.-stilling med projekt i Museets samlinger; og det kan nævnes, at Museet sammen med Institut for Film- & Medievidenskab udgiver filmtidsskriftet *Kosmorama*, som halvårligt udsender forskningsbaserede temanumre.

Så er der en kritisk forskning, ofte af mere journalistisk tilsnit, som kommer fra det professionelle *kritikermiljø*. I nyere tid er det navne som Morten Piil, Poul Malmkjær, Christian Braad Thomsen, Jørgen Stegelmann og Bo Green Jensen (med bl.a. *Verdens 25 bedste film* og *De 25 bedste film fra 90'erne*, begge 1999).

Og endelig er der det mere *con amore*-prægede, men ikke ubetydelige område, som lejlighedsvis resulterer i udgivelser. Bl.a. kan nævnes Flemming La Cour & Allan Mylius Thomsens bog om Alice O'Fredericks, *Fra Fy og Bi til Far til fire* (1997).

Hertil kommer hele den filmlitteratur, oftest af personalhistorisk karakter, der har form af interviewbøger, selvbiografier eller rent journalistiske fremstillinger (af typen Stig Björkmans interviewbog om Trier, Barbara Gress' interviewbog om Astrid Henning-Jensen, Henning Carlsens, Palle Kjærulff-Schmidts og Erik Ballings erindringsbøger samt f.eks. Karen Thisted's bog om Erik Balling), men det ligger ikke direkte inden for filmforskningens gebet, omend det ofte kan være af interesse for filmforskningen.

Teoretiske hovedtendenser

Hvad forsker filmforskningen i? Der er teorien, den rene hardcore filmteori, og så er der historien, oftest perioder af filmhistorien, især den nationale; herunder også genre-studier. Der er også monografisk-analytisk forskning med mere eller mindre biografisk orientering, altså med fokus på en enkelt filmkunstner, oftest en instruktør. Endelig er der grundforskning i form af registranter og leksika, der præsenterer og formidler filmvidenskabelige data, mest af filmhistorisk karakter.

Forenklet fremstillet kan man sige, at filmvidenskaben her i den aktuelle *fin de siècle* orienterer sig i to hovedtendenser – faktisk som et ekko af Kraucauers berømte tese om Lumière og Méliès som de »two main tendencies« i filmens barndom, den ene forpligtet af virkelighed, den anden forskrevet til fantasien.

I filmteorien er det kognitionsforskningens kø-

ligt, rationelle approach over for de visionære retningers mere svævende tilgang. Denne dualisme har sit udspring i 60'erne, hvor semiotikkens lingvistiske og strukturalistiske metoder giver filmteori og -analyse ny videnskabelighed. Men med 70'erne og 80'erne bevæger trendsætterne sig ind i ideologikritik, psykoanalytisk tolkning, lacanianisme, psykofeminisme, retninger som tenderer mod at bringe filmforståelsen ind i stadig mere spekulative universer, hvor der venter åbenbaringer mere end erkendelser. Hovedskikkelser er bl.a. Barthes, Deleuze og den sene Metz. Det er tilgange som var tiltrækkende for et internationalt felt af især kvindelige forskere, bl.a. Laura Mulveys indlydelsesrige tese (1975) om, at Hollywood-filmene generelt styres af et kastrationsangst *male gaze* på kvinden, siden også Kaja Silverman, Gaylyn Studlar, Carol Clover og MaryAnn Doane. De psykoanalytisk inspirerede retningers *voyage à travers l'impossible* orienterer sig ind mod et univers af dragende, men også abstruse teorier, hvis empiriske afprøvning næppe er mulig.

Det er denne tradition, der er blevet angrebet som et forsøg på at mystificere. *Mystifying Movies* (1988) er titlen på en indflydelsesrig bog af den amerikanske filosof Noël Carroll, der udsætter den Althusser-marxistiske, den Lacan-psykoanalytiske og den psykosemiotiske metode for skeptisk analyse og kasserer det hele til fordel for den kognitivistiske approach, der var blevet introduceret i David Bordwells *Narration in the Fiction Film* (1985).

Kognitionsforskningens arrivering i filmteorien kan forstås som et strategisk modspil, der skal trække filmforskningen ikke blot væk fra de mere spekulative antagelser, men direkte over i en naturvidenskabelig stringens. Ganske vist ynder netop naturvidenskabelige forskere at kokettere med hvor dunkelt og anelsesfuldt, hvor søgende og usikkert også *deres* erkendelsesproces er; men når det kommer til stykket, drejer den naturvidenskabelige forskning sig sædvanligvis om uhyggeligt rationelle data, som kan kontrolleres og testes. I humaniora får en fejlagtig teori som bekendt ikke skidtet til at springe i luften. Ellers ville der nok have lydt en del detonationer rundt om i filmforskningens felt igennem den sidste menneskealder. Men ser for sig forskerne på vej til skadestuen efter katastrofal kollision med spejlfasen, den tredje mening eller Dreyers modertraume.

De kognitive filmteorier kommer ikke ud i de store visioner og fortolkninger, men afmystificerer hele det kunstneriske univers, så det kan forklares

inden for rationelle og kontrollerbare receptionsprocesser i mennesket, der forstås i overensstemmelse med biologiens og den kliniske psykologis kontrollerbare resultater.

I den nyere danske filmforskning mærkes indflydelsen fra den psykoanalytiske og psykosemiotiske tradition bl.a. hos Bent Fausing. De tre samhørende bøger – *Drømmebilleder* (1988, 1993), *Kærlighed uden ord* (1991) og *Synet som sans* (1995) samt *Bevægende billeder* (1999) – peger på en række tilgange til forståelsen af billedmedierne bl.a. gennem dybsindige analyser af Lars von Triers *The Element of Crime*, Viscontis *Døden i Venedig*, David Lynch og Kieslowski og især gennem associativt indfølede billedsyn. Her gælder det begreber som »det andet« eller »tavshedens tale«, som Fausing, især i det sidste bind, fremmaner i et aforistisk, anelsesfuldt poetisk sprog, som ofte unddrager sig videnskabelig tilgang. Filmen – og de andre billedmedier – fremtræder her som et fascinerende drømmeagtigt, magisk univers, hvis tydning vi skal nærme os i sindets mystiske zoner, hvor drømmen, lysten og kønnet udfolder sig.

Den psykosemiotiske tilgang har også interesseret Anne Jerslev med *David Lynch i vore øjne* (1991), der, med inspiration især fra Silverman, leder i underbevidstheden efter tydninger af Lynchs univers, typisk nok især overbevisende i udredningen af den komplekse og dunkle *Blue Velvet*; Vibeke Pedersen med *Kvinden som ikon* (1995, ph.d.-afhandling), der bl.a. analyserer *The Big Sleep* og *Der blaa Engel* ud fra Mulvey og Silvermanns begreber, og Bodil Marie Thomsen med *Filmdivaer* (1997, ph.d.-afhandling), der karakteriserer Hollywoodstjerner som Garbo og Dietrich med baggrund i bl.a. Metz, Mulvey, Silverman, Deleuze og Virilio.

En mere kritisk position indtager bl.a. Palle Schantz Lauridsen, der i *Barthes og filmen* (1990, ph.d.-afhandling) analyserer Barthes' betydning for filmteorien, og Eva Jørholt, der i *Tænkende billeder. Film, virkelighed og erkendelse* (1996, ph.d.-afhandling), som med sine 886 tætrykte sider turde være den mest omfattende filmvidenskabelige tekst overhovedet i hele verden, dristigt afprøver filmteorien og filmhistorien i lyset af filosofiens hovedretninger, fra oplysningsfilosofi til kvanteteori, fra Descartes til Niels Bohr. Et originalt forsøg på at begribe filmen i forhold til hele den vestlige verdens videnskabelige og filosofiske præmisser.

Kognition

Kognitivismen som filmvidenskabelig orientering slår igennem i dansk filmforskning med Torben Grodals *Moving Pictures* med undertitlen *A New Theory of Film Genres, Feelings and Cognition* (Oxford University Press 1997), en revideret udgave af disputatsen *Cognition, Emotion and Visual Fiction* fra 1994. Det er utvivlsomt periodens væsentligste og mest originale værk og det eneste, der har haft international gennemslagskraft. (Dermed genoptager det traditionen fra Urban Gad; dengang var man international, når man udkom på tysk!). Disputatsen, landets første og stadig eneste filmvidenskabelige disputats, gjorde Grodal til landets første og stadig eneste professor i filmvidenskab.

Hovedtesen i Grodals teori, der markerer en heroisk indsats for at bringe filmforskningen ind i de eksakte videnskabers univers, er opfattelsen af, at fiktionsfilmoplevelsen er baseret på en interaktion mellem krop, sind og virkelighed, altså en biologisk-økologisk funderet filmteori. For at gennemføre sit holistiske projekt arbejder han ud fra et bredt felt af filmteori, æstetik, narratologi, neurologi, fysiologi og kognitionsforskning (forskningen i kognitive processer, foretaget med testbare metoder). Han opstiller en systematik, der fører til fundamentale perceptionsformer (og to fundamentale fiktionsfilmformer): den lyrisk-associative og den sekventielt-narrative; og til to forskellige typer protagonister: den passive og den aktive.

En vigtig pointe er, at vi følelsesmæssigt ikke opfatter film som drømme og illusioner, men i høj grad på samme måde som vi opfatter virkeligheden. Vi anvender vores kognitive og affektive mekanismer på samme måde over for filmens fiktioner som over for virkeligheden, bl.a. fordi filmmediets udtryk ligger mimetisk så tæt op af virkeligheden som vi oplever den. Dermed bliver fiktionsfilmen et prøvelsfelt for vores reaktioner.

Hvor psykoanalysens tilbud om forklaring af vores følelser i relation til filmoplevelsen kører på fortrængninger, komplekser og neurotiske tilstande af forskellig karakter, tilbyder Grodals tilgang en forklaring, som tager udgangspunkt i det normale og basale følelsesregister. Han opstiller en genre-typologi, der forstår genreerne som mentale strukturer, der afspejler vores medfødte fundamentale følelsesregister: latter, afstand, rædsel og tårer, svarende til henholdsvis komedie, metafiktion, krimi- og horrorfilm, melodrama.

Som Grodal selv opsummerer det:

My hypothesis is, then, that there is a systematic relation between the embodied mental processes and the configurations activated in a given type of visual fiction and the emotional 'tone' and 'modal qualities' of the experienced affects, emotions, and feelings in the viewer. Prototypical genres of visual fiction will evoke typical tones and modalities (p. 3)

Eller enklere udtrykt: Over for de forskellige psykoanalytisk prægede tilganges søgen efter filmenes mening i sindets fortrængte zoner og frit fortolkelige dybder stiller Grodals sit fænomenologiske og afmystificerende »What we see is what we get« (p. 282).

Grodal har siden i artiklen »Følelser, tanker og narrative mønstre i film« (*De nye filmteorier, Kosmorama* 221, 1998) og i kompendiet *Filmoplevelse. En indføring i filmteori* (1999) givet en mere tilgængelig introduktion til den kognitivistiske filmteori.

Ved siden af Grodal er der forskere som Steen Salomonsen med ph.d.-afhandlingen *Den filmiske oplevelse. Om filmens semiotik og kognition* (1992), der diskuterer Bordwells kognitionstanker, og Johannes Riis' guldbaljeafhandling *Den ikke-verbale kommunikation i film. Karakterens tænkning og følelser* (1997), der – på kognitivistisk grund – beskæftiger sig med forholdet mellem skuespiller og tilskuer, især afkodningen af non-verbale udtryk. Men mens kognitionsteorien har etableret et videnskabeligt fundament for filmforskningen, og givet narratologien og genreforskningen ny struktur, så har den endnu kun i mindre omfang været brugt i analysen af filmkunstnere som Bergman, Buñuel, Dreyer, Godard, Tarkovskij og alle de andre skabere af lyrisk-associativ filmkunst. Der er jo en tradition for, at de sjældne kunstneriske produkter i al deres kompleksitet udgør et dunkelt gebet, i sig selv en slags mysterium, hvortil det spekulative rummer vigtige nøgler. Det er vel derfor, at de mere spekulative teorier og metoder stadig nyder forholdsvist stor udbredelse i auteurstudier og filmanalysen.

En oversigt over aktuelle filmteoretiske retninger findes for øvrigt i *De nye filmteorier, Kosmorama* nr. 221 (red. af Eva Jørholt), hvor bl.a. kognition, narratologi, psyko-semiotik, fænomenologi, intertekstualitet præsenteres.

Narratologi

Hvis de to komplementære hovedtendenser i tidens filmteoretiske approach er kognition og de 'alternativer', er der dog en væsentlig sideretning, der i nogen grad navigerer mellem begge retninger, nemlig den narratologiske filmforskning, der fokuserer på formelle og tematiske strukturer i filmfortællingen, mere eller mindre i strukturalistisk tradition.

Det fortælleteoretiske er repræsenteret ved et nummer af Sekvens 1994, *Fortælle teori og levende billeder* (red. af Lennard Højbjerg), og et par artikler i Sekvens 1993, *Visse tendenser i filmvidenskaben* (red. af Anne Jerslev). Hertil kommer Lennard Højbjergs *Fortælle teori 1-2* (1996), der udgør en lærebog i audiovisuel formidling og især behandler narrative forhold i musikvideo og reklamefilm.

Ved siden af den narratologiske forskning er der også en række mere specielle æstetiske studier, f.eks. om lyd og musik, hvor man kan fremhæve studier af Ansa Lønstrup (bl.a. »Hvordan gør musikken i Twin Peaks?«, *MedieKultur* nr. 18, 1992), Palle Schantz Lauridsen (bl.a. »Film og varieté i Danmark« i *Filmbyer*, red. af Schantz Lauridsen, 1998) og især Birger Langkjær med bogen *Filmlyd & filmmusik* (1996) og ph.d.-afhandlingen *Den lyttende tilskuer. Perception af lyd og musik i den audiovisuelle fiktionsfilm* (1998).

Endelig er der receptionsforskningen. Traditionelt er den mest optaget af tv og andre populærmedier, men nyligt kom Anne Jerslevs *Det er bare film. Unges videofællesskaber og vold på film* (1999), en teoretisk og empirisk undersøgelse af de unges oplevelse af film og filmvold, når rammen er videoaftener med de jævnaldrende.

Analyser

I en zone mellem teori og historie analyseres der. Antologien *Ind i filmen* (ed. Eva Jørholt, 1995) præsenterer et sortiment af analytiske tilgange, og ikke mindst udgiverens indledende oversigt over 25 års teoretiske og analysepraktiske metoder er værdifuld. Andre bud er monografiske auteurstudier som Anne Jerslevs nævnte *David Lynch i vore øjne* (1991), Carsten Thau & Anders Troelsens *Filmen som verdensteater – omkring Peter Greenaway* (1995), Erik Svendsens *Kieslowskis kunst* (1996), min egen *Lars von Triers elementer* (1997), hvortil kommer Christian Braad Thomsens store bøger om *Hitchcock*

(1990) og om *Fassbinder* (1991), den sidste udkommet også på tysk og engelsk. Her, som i *Kameraet som pen* (1994), om den franske nybølge, analyseres mestrenes oeuvre film for film. Samt antologien *Stil på strimler* (red. Lone Erritzøe, 1992) med artikler om den række centrale moderne filmskabere. En æstetisk analyse, der ikke refererer til et teoretisk grundlag, findes hos Edvin Kau, som i sit omfangsrige værk om *Dreyers filmkunst* (1989), giver en minutøs beskrivelse af Dreyers film, en efter en, shot efter shot, men ellers i høj grad afstår fra at udrede eller tolke.

Blandt de genremæssige studier er Rikke Schubarts *I lyst og død. Fra Frankenstein til splatterfilm* (1993), som systematiserer forskellige horrorfilmtyper, og Anne Jerslevs *Kultfilm & filmkultur* (1993), der analyserer kultfilmen som et forhold mellem film og tilskuer. Der kan også nævnes historikeren Stig Hornshøj-Møllers »Der ewige Jude« *Quellenkritische Analyse eines antisemitische Propagandafilm* (1995). Desuden er kortfilmens særlige forhold blevet analyseret i en række numre af tidsskriftet *p.o.v.* (nr. 1, 1996; nr. 3, 1997; nr. 5, 1998; nr. 7, 1999; red. af Richard Raskin).

Således bevæger vi os, mere eller mindre umærkeligt, fra det teoretiske over det værkanalytiske til det historiske.

Historie

Den danske filmforskning har en indlysende forpligtelse til at behandle det danske materiale. Der er ganske vist fra tid til anden udlændinge, der heltemodigt kaster sig over dansk film. Der er en lang række Dreyer-monografier fra USA, Frankrig, England og Tyskland. Det er jo glimrende.

I det stærkt udbredte filmleksikon *Encyclopedia of Film* (3. udg. 1998) af den nu afdøde amerikaner Katz kan man ikke slå op under Lars von Trier, selv om det er et værk med over 7000 navne. Men han er dog nævnt som en af de lovende unge instruktører i artiklen om – *Sweden*.

Der er også flere udenlandske leksika og filmhistorier som udstyrer den gamle stumfilminstruktør Holger-Madsen med fornavnet Forest, og det er fordi en eller anden udenlandsk forsker har opdaget en billedtekst i en ældre dansk filmbog: Forrest Holger-Madsen! (Han hed i virkeligheden Holger Madsen, men lavede deraf kunstnernavnet Holger-Madsen).

Heraf kan vi lære, at vi ikke kan stole på udlændets hjælp. Det er jo kun os, der kan forstå den na-

tionale filmkunst i relation til dansk kultur og samfund. Ikke danskkyndige udlændinge kan selvfølgelig godt se med skarp optik på Dreyers eller Triers film, men deres horisont i den øvrige danske kultur er ca. Kierkegaard, H.C. Andersen og en fornemmelse af, at nationens typiske karaktertræk er en høj selvmordsprocent og en vid tolerance over for pornografi.

Der har været enkelte forsøg på at fremstille dansk films historie på engelsk. I 1992 kom Peter Cowies ikke alt for kompetente *Scandinavian Cinema*; og i fjor kom på et engelsk forlag en bog om *Nordic Cinema*, hvor en svensk filmhistoriker luftede en påfaldende uvidenhed om dansk film. (jf. anmeldelse i Kosmorama nr. 221).

Den grundliggende forskning i dansk film er, foruden pionerer af vekslende videnskabelig lodighed som Ove Brusendorff, Arnold Hending og Gunnar Sandfeldt, Marguerite Engbergs to-bindsværk om *Dansk stumfilm. De store år* (1977), hvortil kommer *Registrant over danske film 1896-1914*, bd. 1-3 (1977) og *Registrant over danske film 1915-30*, bd. 4-5 (1982); Bjørn Rasmussens *Danske titler og biografier, i Filmen Hvem-Hvad-Hvor*, bd. I (1968), der registrerer alle biografviste danske tonefilm 1931-67; samt Dinnesen & Kaus pionerindsats, *Filmen i Danmark* (1983), der på 661 sider fortæller filmbranchens historie i Danmark.

Hertil kommer specialstudier, bl.a. Chris Brøgers *30'ernes danske spillefilm* (1979), Micha Fabjancic & Carl Nørresteds *Statens kortfilm* (1984); *Kortfilmen og staten* (1987, red. af Carl Nørrested & Christian Alsted); og Carl Nørrested & Helge Krarups *Eksperimentalfilm i Danmark* (1986).

I de senere år er der kommet værker som *Dansk mediehistorie* (1996-97), et trebindsværk, der – i bind 2 og 3 – indbefatter en fremstilling af dansk films og dansk biografkulturs historie, delvis med nye forskningsresultater. Et andet værk er *Dansk film 1972-97* (1997, red. af Ib Bondebjerg, Jesper Andersen, Peter Schepele), der i en række artikler belyser den danske films første 25 år i den statsstøttede æra. Forud for den var det eneste værk om den nyere danske film en fin bog med titlen *Dansk film*, men som i øvrigt er på italiensk (red. Francesco Bono, 1993).

Et mere populært anlagt værk er kritikeren Morten Piils (red.) *Gyldendals Filmguide. Danske film fra A til Z* (1998). Undertitlen antyder, at man ikke når længere end til *Zappa*, men faktisk er også *Ørnens Øje* og *Århus by Night* kommet med. Selv om det er en håndbog for det store publikum, har den

forskningsmæssig værdi ved i meget stort omfang at være baseret på nye gennemsyn af næsten alle danske spillefilm siden tonefilmens begyndelse.

Et vigtigt registrantværk er *Danske spillefilm 1968-1991* (red. af Peter Jeppesen, Ebbe Villadsen, Ole Caspersen, 1993), hvis materiale nu er ved at indgå i Filminstitutets database over danske film, Den Danske Nationalfilmografi, der vil være tilgængelig på internettet.

Vi har endnu ikke en egentlig forskningsbaseret filmhistorie på dansk. Men der er forskellige tilløb. I 1998 kom Kosmorama 220 med *100 års dansk film* (red. af Peter Schepelern), der struktureret i tiårskapitler fortalte dansk films historie, hovedsagelig på baggrund af den eksisterende litteratur, men også på gennemsyn af alle hovedværkerne.

Grundforskningen i dansk stumfilm fortsætter med Casper Tybjerg som primus motor med ph.d.-afhandlingen *An Art of Silence and Light. The Development of the Danish Film Drama to 1920* (1996) samt en række kortere fremstillinger, bl.a. i *100 års dansk film og Dansk mediehistorie* bd. 2 (1997).

Dertil kommer et work-in-progress om filmhistorieskrivningens teori og metode med Dreyer som gennemgående eksempel. Desuden er der monografier som Poul Malmkjærs *Gøgler og Generaldirektør* (1997, om Ole Olsen) og Marguerite Engbergs *Filmstjernen Asta Nielsen* (1999). Endelig skal nævnes Jens Ulff-Møllers afhandling »Da filmen kom til Danmark« (1989, *Sekvens Filmvidenskabelig Årbog*), om biografvæsen og lovgivning i stumfilmårene.

Hertil kommer monografier om filmskuespilleren Ib Schønberg (– og *Ib Schønberg*, Jørgen Stegelmann 1996), om instruktørerne Jørgen Leth (*Verden er leth*, Søren Birkvad 1992), Alice O'Fredericks (*Fra Fy og Bi til Far til fire*, Flemming la Cour & Allan Mylius Thomsen 1997) og Lars von Trier (*Lars von Triers elementer*, Peter Schepelern 1997).

Projekter

Hvis vi skal se på de kommende opgaver for dansk filmforskning er det klart, at det er blandt hovedopgaverne at få gennemresearchet den danske filmhistorie, men også filmens historie i Danmark. Og ikke mindst at få disse historier formidlet internationalt, hvilket – som vi alle ved – betyder 'udgivet på engelsk'. Det næste store historiske værk om dansk film forventes at blive Ib Bondebjergs fremstilling af dansk film 1931-72, et genre- og kulturhistorisk projekt, der også inddrager filmenes place-

ring i det danske kultur- og samfundsliv, derunder deres modtagelse hos publikum.

Der bør i det hele taget arbejdes på at få den væsentlige danske filmkunst formidlet via historisk-analytiske værker. Der er jo en lille række danske filmpersoner, som allerede har udlandets interesse – Asta Nielsen, Benjamin Christensen, Carl Th. Dreyer, Bille August og Lars von Trier, men som ikke alle er gjort til genstand for gennemresearchede studier. Og det gælder især den længere række, som burde gøres mere internationalt synlige: Alice O'Fredericks, der er enestående ved at være en kvindelig instruktør med central og dominerende placering i filmindustrien, Johan Jacobsen, Ole Palsbo, Erik Balling, Henning Carlsen, Palle Kjærulff-Schmidt, Jørgen Leth, Nils Malmros, Søren Kragh-Jacobsen og den unge generation med Thomas Vinterberg. Originale danske filmkunstnere, som fortjener at få deres rette placering i europæisk filmhistorie.

Litteratur:

Listen omfatter kun dansk filmforskning, som ligger inden for det seneste tiår og som er omtalt i teksten.

- Birkvad, Søren (1992): *Verden er leth*, Odense
 Bondebjerg, Ib, Jesper Andersen, Peter Schepelern, red. (1997): *Dansk film 1972-97*, København
 Bono, Francesco, red. (1993): *Dansk film*, Rom
 Braad Thomsen, Christian (1990): *Hitchcock*, København
 Braad Thomsen, Christian (1991): *Fassbinder*, København
 Braad Thomsen, Christian (1994): *Kameraet som pen*, København
 Bruhn Jensen, Klaus, red. (1996-97): *Dansk mediehistorie 1-3*, København
 Engberg, Marguerite (1999): *Filmstjernen Asta Nielsen*, Århus
 Erritzøe, Lone, red. (1992): *Stil på strimler*, København
 Fausing, Bent (1988, 1993): *Drømmebilleder*, København
 Fausing, Bent (1991): *Kærlighed uden ord*, København
 Fausing, Bent (1995): *Synet som sans*, København
 Fausing, Bent (1999): *Bevægende billeder. Om affekt og billeder*, København
 Green Jensen, Bo (1999): *Verdens 25 bedste film*, København
 Green Jensen, Bo (1999): *De 25 bedste film fra 90'erne*, København
 Grodal, Torben Kragh (1994): *Cognition, Emotion and Visual Fiction*, København
 Grodal, Torben Kragh (1997): *Moving Pictures*, Oxford
 Grodal, Torben Kragh (1998): »Følelser, tanker og narrative mønstre i film«, *De nye filmteorier*, Kosmorama 221, København
 Grodal, Torben Kragh (1999): *Filmoplevelse. En indføring i filmteori*, København
 Hornshøj-Møller, Stig (1995): »Der ewige Jude« *Quellenkri-*

- tische Analyse eines antisemitische Propagandafilm*, Pöttin-ger
- Højbjerg, Lennart, red. (1994): *Fortælle teori og levende billeder*, Sekvens 1994, København
- Højbjerg, Lennart (1996): *Fortælle teori 1-2*, København
- Jeppesen, Peter, Ebbe Villadsen, Ole Caspersen, red. (1993): *Danske spillefilm 1968-1991*, Tjæreborg
- Jerslev, Anne (1991): *David Lynch i vore øjne*, København
- Jerslev, Anne, red. (1993): *Visse tendenser i filmvidenskaben*, Sekvens 1993, København
- Jerslev, Anne (1993): *Kultfilm & filmkultur*, København
- Jerslev, Anne (1999): *Det er bare film. Unges videofællesskaber og vold på film*, København
- Jørholt, Eva, red. (1995): *Ind i filmen*, København
- Jørholt, Eva (1996): *Tænkende billeder. Film, virkelighed og erkendelse*, København
- Jørholt, Eva, red. (1998): *De nye filmteorier*, Kosmorama 221, København
- Kau, Edvin (1989): *Dreyers filmkunst*, København
- La cour, Flemming & Allan Mylius Thomsen (1997): *Fra Fy og bi til Far til fire*. Fru Alice O'Fredericks, København
- Langkjær, Birger (1996): *Filmlyd & filmmusik*, København
- Langkjær, Birger (1998): *Den lyttende tilskuer. Perception af lyd og musik i den audiovisuelle fiktionsfilm*, København
- Lønstrup, Ansa (1992): »Hvordan gør musikken i Twin Peaks?«, *MedieKultur* nr. 18, København
- Malmkjær, Poul (1997): *Gøgler og Generaldirektør*, København
- Pedersen, Vibeke (1995): *Kvinden som ikon*, København
- Piil, Morten, red. (1998): *Gyldendals Filmguide. Danske film fra A til Z*, København
- Riis, Johannes (1997): *Den ikke-verbale kommunikation i film. Karakterens tænkning og følelser*, København
- Salomonsen, Steen (1992): *Den filmiske oplevelse. Om filmens semiotik og kognition*, København
- Schantz Lauridsen, Palle (1990): *Barthes og filmen*, København
- Schantz Lauridsen, Palle, red. (1998): »Film og varieté i Danmark«, *Filmbyer*, København
- Schepelern, Peter (1997): *Lars von Triers elementer*, København
- Schepelern, Peter, red. (1998): *100 års dansk film*, Kosmorama 224, København
- Schubart, Rikke (1993): *I lyst og død. Fra Frankenstein til splatterfilm*, København
- Stegelmann, Jørgen (1996): – og *Ib Schønberg*, København
- Svendsen, Erik (1996): *Kieslowskis kunst*, København
- Thau, Carsten & Anders Troelsen (1995): *Filmens verdensteater omkring Peter Greenaway*, Århus
- Thomsen, Bodil Marie (1997): *Filmdivaer*, København
- Tybjerg, Casper (1996): *An Art of Silence and Light. The Development of the Danish Film Drama to 1920*, København
- Ulff-Møller, Jens (1989): »Da filmen kom til Danmark«, *Sekvens Filmvidenskabelig årbog*, København

Peter Schepelern er lektor ved Institut for Film- og Medievidenskab, Københavns Universitet.